

ZAMONAVIY JAHON MOLIYA TIZIMIDA XALQARO MOLIYA INSTITUTLARINING ROLI VA ULARNING RIVOJLANISHI

Abduqodirova Mukarram Baxtiyor qizi¹

¹ O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:06.05.2025

Revised: 07.05.2025

Accepted:08.05.2025

KALIT SO'ZLAR:

*moliya tizimi, jahon
iqtisodiyoti, xalqaro
moliya institutlari, valyuta
fondi, jahon banki.*

Ushbu maqolada zamonaviy jahon moliya tizimida xalqaro moliya institutlarining roli va ularning rivojlanishi bo'yicha nazariy va amaliy asoslari o'rganib chiqildi hamda ulardan kelib chiqqan holda xulosalar va ilmiy-amaliy takliflar shakllantirildi.

KIRISH. XX asrning 50-60 yillaridan so'ng jahon xo'jaligining faoliyati kengaydi, xalqaro iqtisodiy aloqalar rivojlanib xalqaro mehnat taqsimoti chuqurlashib bordi. Hozirgi kunda jahon iqtisodiyotida bir-biriga bog'li bo'lmagan yoki bir-biri bilan xaqlaro iqtisodiy aloqalarni o'rnatmagan bironta ham mamlakat yo'q. Bugungi kunda jahon xo'jaligi rivojlanishi insonlarning o'zaro iqtisodiy faoliyati doirasida ro'y bermoqda. Iqtisodiyotga oid bir qator adbiyotlar, shuningdek kundalik hayotimizda "Jahon xo'jaligi", "Jahon iqtisodiyoti" tushunchalari ko'p ishlatiladi. Haqiqatan ham jahon xo'jaligi o'zining murakkabligi, ziddiyatlarga boyligi va iqtisodiy munosabatlari bilan butun bir birikmani hosil qiladi.

Iqtisodiy adabiyotlarda "Jahon xo'jaligi", "Jahon iqtisodiyoti" iboralari aniq bir tushuncha berilmagan. Ammo bu iboralar iqtisodiy hayotimizga muhim o'rin tutganligi uchun ham olimlar ushbu iboralarga o'zlarining bir qator kontseptsiyasini bergan bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

- jahon xo'jaligi – o'zaro mehnat taqsimotiga asoslangan iqtisodiy va siyosiy munosabatlarni o'rnatgan milliy xo'jaliklar yig'indisi;

- jagʻon xoʻjaligi – xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimiga ega boʻlib, savdo-sotiq, moliyaviy munosabatlarni oʻz ichiga olgan kapital resurslar va ishchi kuchidan turlicha foydalanuvchi jamiyat;

- jahon xoʻjaligi – global iqtisodiy tizim. Bu tizim ishlab chiqarishni oʻzida tashkil etib, ishlab chiqarish munosabatlarining huquqiy va siyosiy chegaralarini oʻrnatuvchi xoʻjalikdir.

Jahon xoʻjaligi butun bir tizim ekanligini jahon olimlari tan oladi. Jahon iqtisodiyotida ushbu soʻzning vujudga kelishi vaishlatilish jarayonlari bir butunlikni tashkil etadi. Ushbu butunlik orqali jahonda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar jahonning tashqi va ichki bozorlariga chiqariladi va tovar-pul munosabatlari shaklida faoliyat yuritadi.

Jahon iqtisodiyoti juda murakkab tizimdir. YAʼni, iyerarxiyasi koʻp pogʻonali boʻlib, tuzilishi nihoyatda notekisdir. Iyerarxiya – yuqori pogʻonaga ega boʻlgan boʻlib, jahon xoʻjaligining barcha talablariga javob beradi. Masalan, AQSH, Germaniya va Yaponiya davlatlari butun bir dunyo aholisining 8 % aholisiga ega boʻlib, jahonda sotib olinayotgan mahsulotlarning 1/3 qismi ushbu davlatlarga toʻgʻri keladi. Shu borada aytish lozimki, ochiq iqtisodiyot sharoitida jahon mamlakatlari iqtisodiy taraqqiyotning aniq bir mamlakatlari iqtisodiy faydasi hisobiga faoliyat yuritadilar. Tizimning asosida xalqaro doiralardagi alohida bir davlatlarning milliy ishlab chiqarishi va uning taqsimlanishi, mahsulot ayirboshlashi va ishlatishini tashkil etadi. Ushbu faoliyat chegaralangan holda, butun bir jahon xoʻjaligiga oʻz taʼsirini koʻrsatadi. Ishlab chiqarish xoʻjaliklarining barchasi oʻzlarining milliy xoʻjaliklaridan tashqarida faoliyat yuritmaydi.

Jahon iqtisodiyotida tizim tushunchasi – keng maʼnoli va harakatlanuvchi kuch boʻlib, u umumiy maqsadlar sari intiladi. Bu tizimga kiruvchi tizimlar esa maxsus xarakterga ega boʻlgan sektordir. YAʼni, bu kichik tizimchalar boʻlib, turli maqsadlar sari harakatlanadi. Ammo bu tizimchalar oʻzaro bir-biri bilan chambarchas bogʻlangan holda ish yuritib, bir-biriga taʼsir koʻrsatish xarakteriga ega boʻladi. Aks holda tizim tarqalib ketishi ham mumkin.

Jahon iqtisodiyoti tizimining maqsadi, aholining soʻrov talablarini qondirishga qaratilgan. YAʼni, yaratilgan yangi ishlab chiqarish korxonalari oʻz talabini emas, balki aholining yashash turmush tarzini qondirishga qaratilgan boʻlishi lozim. Tizim – yuridik va noyuridik shaxslar tomonidan davlatlararo iqtisodiy aloqalarni yoʻlga qoʻyuvchi, xalqaro normalarda ish yurituvchi, yakka tartibda faoliyat koʻrsatishga asoslangan iqtisodiy tizim hisoblanadi. Yuqoridagi ushbu shart va normalarni bajarishda davlat va uning nazorat boʻlimlari yordam

beradi.

Jahon xo'jaligi – tarixiy va siyosiy kategoriya. Ushbu kategoriya ijtimoiy-iqtisodiy struktura bo'lib, har bir davrda o'zining ishlab chiqarish tarixiga va siyosatiga egadir. Jahon xo'jaligi murakkab tizimdir. Ushbu tizim alohida element va subektlardan iborat bo'lib, qaysiki ushbu subekt va elementlar murakkab jarayonlarning ishtirokchisi va uni davom ettiruvchisidir.

Jahon xo'jaligining elementlari va o'zaro munosabatlari pog'onali rivojlanib boradi. Davlatlararo munosabatda xalqlaro pog'onani tashkil etib, xalqaro meyor va qoidalarni boshqaradi. Milliy chegaradan tashqarida faoliyat yurituvchi munosabatlar – transmilliy pog'onani tashkil etadi. Bunga o'zining axborotiga va tizimiga ega bo'lgan firmalar kiradi. Ushbu pog'ona alohida bir avtonom tizimga ega bo'lib, boshqaruv nazoratidan chetda faoliyat ko'rsatadi.

Jahon xo'jaligi tizimi ijtimoiy-iqtisodiy sohada turlicha rivojlanib boradi. Ushbu sohada yuqori pog'onani rivojlangan mamlakatlar egallagan. Jahon xo'jaligi tizimi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy ta'limotdir. Jahon xo'jaligi tizimida ishlab chiqarish va shuningdek ijtimoiy-iqtisodiy sohada ro'y berayotgan juda kuchli raqobat va qarama-qarshiliklarni ko'rish mumkin. Ushbu ishlab chiqarish sohasidagi xususiyatlarning omillarini, ya'ni birlashgan guruhlarini o'z ichiga oladi.

Jahon xo'jaligida ma'lum bir maqsadlar sari intiluvchi xo'jalik faoliyati subektlar orqali amalga oshiriladi. Subektlar ishlab chiqarish omillarini, rivojlanish jarayonlarini yo'lga qo'yadi. Jahon xo'jalik tizimining subektlari kerakli kapitalga ega bo'lib, ishlab chiqarishni tashkil eta oladigan, xalqaro xo'jalik muhitida faoliyat yurita oladigan, xalqaro huquq va majburiyatlarga ega bo'lgan doiradir. Bunday doiraga TMKlar, milliy davlatlarning xo'jalik tizimlari, hududiy integratsiya birlashmalar, xalqaro moliyaviy tashkilotlar kiradi.

Davlat – jahon xo'jalik tizimining asosiy subekt hisoblanadi. Davlat siyosiy va iqtisodiy jamiyatning organi (sinf va guruhlarining) bo'lib, aholining qiziqishlarini qondiradigan subektdir. Kishilik jamiyatida sinf va guruhlardan iborat subektlar o'z qiziqishlarini davlat miqyosidagi qiziqishlarga aylantiradi. Ushbu iqtisodiy subektlar o'z navbatida davlat bilan birlashishiga va shuningdek o'zaro iqtisodiy munosabatlarni o'rnatishga olib keladi.

Jahon iqtisodiyotida davlatning rivojlanishi milliy xo'jaliklarning rivojlanishi bilan bog'liqdir. Milliy iqtisodiyotning aniq xo'jalik komplekslari asosida faoliyat olibborishi sababli davlat ushbu komplekslarni chetdagi salbiy aralashuvlardan himoya qiladi. Iqtisodiyotda davlat milliy chegaradan bozorga chiqishda, kapital jamg'arishida, umumxalq aloqalarni tiklash maqsadida ichki va tashqi aloqalarni nazorat qiladi, ichki mashulotlarni

ishlab chiqarishiga yordam beradi. U asosan, milliy daromad davlat tomonidan taqsimlanishi orqali amalga oshiriladi.

Davlat xo'jalik faoliyatida faol qatnashadi. U tovar, mahsulot, xizmat ko'rsatish sohalariga ega bo'lib, kapital jamg'arishga muvofiqdir. Yildan-yilga davlatning ichki mahsulotidan oladigan ulushi xususiy daromad ulushidan ortib boradi.

Umumdavlatning sarf-xarajatiga hokimiyat organlarining sarf-xarajatlari ham kiradi. Davlat kapital-mablag' ko'paytirish hajmiga ichki va tashqi ta'sirini ham ko'rsata oladi. Ichki ishlab chiqarish mahsulotdan olinadigan kapital-daromad 0,7-14 %ni tashkil etadi. Kredit va subsidiyalar berish shaxsiy sektorning investitsiyalashtirishiga o'z ta'sirini ko'rsata oladi. Sanoat tarmoqlarining rivojlanishi davlatning kapital jamg'armalari va subsidiyalariga bog'liqdir. Bunga misol qilib rivojlangan mamlakatlarda qishloq xo'jaligi va ilmiy-tekshirish sohalarini ko'rsatish mumkin.

Davlat yirik ish bilan ta'minlovchi organ bo'lib, u to'g'ridan- to'g'ri tadbirkorlik faoliyati bilan ham shug'ullanadi. Ushbu ishbilarmonlik faoliyati iqtisodiy tanglikning oldini oladi, ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni yechishda yordam beradi. 1970 yilda davlat ichki ishlab chiqarish mahsulotini 20 % gacha ko'rsatib milliy daromadni qayta taqsimlab, ishlab chiqarishni boshqargan edi.

Davlat o'z hokimiyat monopoliyasi yordamida milliy strategiyani belgilaydi. Jamiyatning huquqiy asoslarini belgilab, pul-kredit munosabatlarini boshqaradi, infratizimni rivojlantirib, ijtimoiy sohada tashqi xavf-xatardan himoya qiladi. Bu ishda aholini boshqaruv guruhleri, umumxalq maqsadlari sari harakatlanayotgan aholining turli guruhleri yordam beradi. TMKlar jahon xo'jalik tizimiga va uning xo'jalik yurituvchi subektlariga, faoliyatiga har tomonlama ta'sir ko'rsata oladi.

Jahon xo'jaligi yirik tizim bo'lib, u turli tizim va tizimchalardan tarkib topgan. Tizimchalar o'zining rivojlanish jihatlari bilan birgina o'ziga xos vazifalarni emas, balki umumiy global tizimning muammolarini ham hal etishga qodirdir. Ushbu holatda o'ziga xos ichki va tashqi qonuniyatlar mavjud.

Jahon xo'jaligi tizimidan, tizimchalarning ajralib chiqish sabablariga quyidagilar kiradi:

- ijtimoiy xo'jalik strukturasining xarakteri;
- iqtisodiy rivojlanish rejasi;
- iqtisodiy o'sishning turi;
- tashqi iqtisodiy aloqalarning darajasi va xarakteri.

Jahon xo'jaligi tizimidan tizimchalar ajralib chiqishining asosiy sabablaridan biri –

xo'jalikning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilmasini xususiylashtirish hisoblanadi. Xususiylashtirishni amalga oshirilishi jahon hamjamiyati rivojlanishiga, shuningdek jamiyat munosabatlari o'zaro o'rnatilishiga ta'sir ko'rsatadi.

Mulk xususiylashtirilishi xalqaro mehnat taqsimotining turli shakllarini, individlarning mehnat qurollariga bo'lgan munosabatlarini belgilaydi. Mulkni xususiylashtirish jarayonlarida ishlab chiqarish vositalarining (asbob-uskunalar) ishchi kuchi bilan bolangan sharoitida yuzaga keladi. Bu holatda tashkiliy-huquiy idoralarning roli kattadir. Ishlab chiqarish jarayonida insonlar o'zaro aloqani emas, balki firmalar o'rtasida ishlab chiqarilgan mahsulotlarni taqsimlash, uni ayirboshlash yoki ishlatishni ham o'z ichiga oladi.

Tizimchalarning keng tarqalish sabablaridan biri yalpi ichki mahsulotning aholi jon boshiga mos kelishini xarakterlovchi iqtisodiy rivojlanish darajasidir. Ishlab chiqarish tarmoqlarining rivojlanish darajasi aholi yashash sharoitiga va shuningdek aholi talablarini ijtimoiy – iqtisodiy qondirishiga mos kelishi zarur. Jahon xo'jaligida ishlab chiqarish tarmoqlari ishlab chiqarish asbob-uskunalaridan va predmetlaridan iborat. Industrial davlatlarda aholi talablarini qondiradigan, uzoq muddatga ishlatish mumkin bo'lgan talablarini qondiradigan, uzoq muddatga ishlatish mumkin bo'lgan tovarlarning ishlab chiqarish darajasi yuqori o'rinni egallaydi. Jahon iqtisodiyotida tizimchalarni o'rni va tavsifi milliy xo'jaliklarning tashqi sektoridagi rolga ham bog'liqdir. Ya'ni, import, eksport tovarlari va xizmat ko'rsatish tamoyillari va kapitalning harakatiga bog'liqdir.

Jahon iqtisodiyotida xalqaro moliyaviy tashkilotlar (XMT) dunyo ahamiyatiga ega bo'lgan muhim subektlar qatoriga kiradi. Yuqori o'rinda Xalqaro valyuta fondi (XVF), Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki tashkilotlari turadi. Bundan tashqari, o'z firmalariga ega bo'lgan Xalqaro moliya korporatsiyasi (XMK) va Xalqaro rivojlanish assotsiatsiyasi (XRA), Jahon banki (JB) yoki Butunjahon banki tashkilotlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. 1944 yilda XVF va XB muvofiqlashtiruvchi valyuta ko'rinishiga aylandi. Ushbu banklarning faoliyati ba'zi bir jihatlari bilan o'zaro bog'liqdir. Xalqaro valyuta fondi xalqaro savdo sohasidagi turli cheklanishlarni bartaraf etib moliyaviy yordam ko'rsatadi. 80- 90- yillarda XVF yirik moliyaviy markazga aylandi. Uning faoliyatida asosiy o'rinni xo'jalik tarmoqlarining iqtisodiy rivojlanishi va qayta qurilishiga kreditlar berishdir. Valyuta fondi o'z kreditlarini asosan iqtisodiy rivojlanish dasturlariga ajratadi. Iqtisodiy rivojlanishni moliyaviy ta'minlash fondi esa uni xalqaro pog'onaga ko'tardi, natijada Valyuta fondi sifatida rivojlanayotgan mamlakatlarga yordamini ko'rsata boshladi. Rivojlangan kapitalistik davlatlar esa XVFDan foydalanmaydilar.

Jahon banki – jahon xo'jaligi sifatida tan olinib, yirik investitsiya siyosati yuritadi. Ushbu

bank XX-XXI asrlar bo'sag'asida rivojlanayotgan mamlakatlarga, shuningdek iqtisodiy tanglikka uchragan davlatlarga loyihalarning umumiy narxidan 30 %ini tashkil etadi. Jahon banki o'zining yarim asrlik faoliyati davomida 300 mlrd. AQSH doll.i miqdoridagi kredit ajratgan. Jahon bankining shohobchalari ham alohida vazifalarni bajarishga yo'naltirilgan. Xalqaro moliyaviy korporatsiyalar rivojlanayotgan mamlakatlarning xususiy sektori rivojlanishiga yordam bersa, xalqaro rivojlantirish assotsiatsiyalari esa qashshoq mamlakatlarga zaruriy yordam ko'rsatadi. Shtab-kvartirasi Vashington, AQShda joylashgan 27 dekabr 1945 yilda asos solingan, a'zolari 185 ta davlat.

Jahon banki – rivojlanayotgan mamlakatlarga moliyaviy va texnik ko'makni tashkil etish maqsadida tuzilgan xalqaro moliyaviy tashkilotdir. Dastlab Jahon banki sifatida Xalqaro Tiklanish va Taraqqiyot Banki tushunilgan edi. 1960 yil Xalqaro rivojlanish assotsiatsiyasi tuzildi va natijada hozirda Jahon banki deganda ushbu ikki tashkilot tushuniladi. Keyinchalik ushbu ikki tashkilotga yana uch tashkilot ham qo'shildi:

- Xalqaro moliyaviy korporatsiya

- Investitsiyalarni kafolatlash bo'yicha ko'ptomonlama agentlik Investitsion bahslarni tartibga solish bo'yicha xalqaro markaz O'z faoliyatining dastlabki bosqichlarida Jahon banki (1945-1968) qarzdorlarga nisbatan talablarning yuqoriligi tufayli faol kreditlash siyosatini amalga oshira olmadi. Prezident – Jon Mak Kloy 1968-1980 yillarda Jahon bankining faoliyati rivojlanayotgan mamlakatlarga qaratildi. Prezident – Robert Maknamara 1980 yilda R.Maknamaraning o'rniga Klauzen prezident bo'ldi va 1980-89 yilladar Bankning diqqat markazida uchinchi dunyo mamlakatlari bo'ldi.

Maqsad va vazifalari:

Hozirda Mingyillik deklaratsiyaga muvofiq Jahon banki o'z faoliyatini ming yillikdagi rivojlanish maqsadlariga erishishga yo'naltirgan. Bretton-Vuds halqaro hamkorligi tomonidan Jahon bankiga belgilangan vazifalar unga berilgan nom – ya'ni Xalqaro qayta tiklanish va taraqqiyot banki (MBRR) da o'z aksini topdi.

Asosiy vazifa sifatida iqtisodiy taraqqiyotni moliyalshtirish yuklatildi. Agarda Jahon bankining birlamchi kreditlari ikkinchi jahon urushidan so'ng Yevropaning iqtisodiyotini tiklashga yo'naltirilgan bo'lsa, keyinchalik u o'z e'tiborini jahonning qoloq mamlakatlari iqtisodini tiklashga qaratdi. Hozirgi vaqtda esa Jahon bankining asosiy maqsadi rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyotiga, mazkur mamlakatlarning ishlab chiqarish darajasini oshirishga yordam berish va aholining ijtimoiy ahvolini yaxshilashga ko'maklashishdir.

1. Jahon banki kredit olish, uni qaytara olish darajasida bo'lgan mamlakatlar uchun mablag'larni mujassamlaydi. Ammo, boy mamlakatlarga yoki alohida shaxslarga jahon banki tomonidan kredit berilmaydi.

2. Rivojlanayotgan mamlakatlarda aholining jon boshiga yalpi masulot \$1200 atrofida bo'lgan taqdirda ular halaro tiklanish va taraqqiyot bankidan kredit olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu kreditlar 12-15 yil ichida qoplanishi lozim. Ikkinchi tomondan, halqaro taraqqiyot assotsiatsiyasini (MAR) kreditlarni holqaro mamlakatlarga, ya'ni ulardagi yalpi milliy mahsulot jon boshiga 800 dan kam bo'lgan mamlakatlarga beradi (asosan MAR tomonidan berilayotgan kreditlarning 80 %ini hozirgi vaqtda aholi jon boshiga \$ 700 dan kam bo'lgan mamlakatlar oladi). Bu kreditlar bo'yicha foizlar olinmasdan, ko'pgina hollarda ular 35-40 yillar oralig'ida to'lash sharti bilan beriladi.

3. Jahon banki o'z faoliyatini rivojlanayotgan va qoloq mamlakatlarga texnik loyihalarni, iqtisodiy dasturlarni moliyalashtirish jihatdan yordam berish orqali bu mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatini oshirishga yordam beradi. Bu vazifalar bankining asosiy uzoq muddatli vazifasi hisoblanadi.

4. Ohirgi yillarda bank oldingi yillardagi tajribalariga tayangan holda mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish bosqichlari darajalarini inobatga olib, loyihalarni tanlash jarayonida asosan rivojlanayotgan mamlakatlarning taraqqiyot darajalarini oshirishni nazarda tutgan holda olib borilyapti.

Shuning uchun ham, Bank tomonidan texnik va moliyaviy jihatdan yordam berish va moliyalashtirish jarayonida BMT tomonidan belgilangan dasturga asosan ham texnik yordam beruvchi, ham loyihani ijro etuvchi sifatida qatnashadi.

5. Bank tomonidan tanlanadigan loyiha, ularning yo'nalishlari milliy mamlakatlar, ularning mahalliy hokimiyatlari, boshqa tegishli tashkilotlar bilan har tomonlama kelishilgan holda amalga oshiriladi.

6. Bank kredit ajratish jarayonida o'z mutaxassislari ishtirokida kredit oluvchi mamlakatlarning iqtisodini sinchkovlik bilan tahlil etish asosida qaysi sohaga asosiy e'tabor berish yoki qo'yilmalarni joylashtirish borasida u yoki bu sohani tanlash ikkoniyatidan foydalaniladi. Bunday tahlilda ish yuritish ushbu malakatlarning asosiy muammolari yechimida qatnashib, uning rivojlanishiga yordamlashishni nazarda tutadi.

Xalqaro valyuta fondi

Bu fond AQShning Vashington shtatida joylashgan. 1944-yil Bretton Vudsdan Valyuta Moliya konferensiyasida "Xalqaro valyuta fondi" to'g'risida kelishuv deb qo'yildi. 1945-

yilda Xalqaro Tiklanish va Taraqqiyot Banki bilan birgalikda Xalqaro valyuta fondi yaratilishi belgilandi. 1946-yilda BMTning maxsus muassasasi sifatida fond ish boshladi.

Fondning maqsadlari:

- Valyuta muammolari bo'yicha konsultatsiyalar berish xalqaro valyuta bo'yicha yordam berish
- Xalqaro savdoni o'sishi va kengayishiga sharoit yaratib berish
- A'zo mamlakatlarning xalqaro to'lov balansini davomiy defitsitidan qisqartirish
- Xalqaro savdoni rivojlanishiga ta'sir qiluvchi va uni almashtirish bo'yicha cheklovlarni bartaraf etish
- To'lov uchun ko'p tomonlama tizim yaratishga yordam berish

Fondning funksiyalari:

- Xalqaro valyuta tizimida kuzatib borish
- Valyuta kurslarini almashtirish jarayonini stabillashtirishga yordam berish Uzoq va o'rta muddatga kreditlar berish
- A'zo davlatlar valyuta rezerflarini to'ldirish
- Hamkorlik qilishga konsultatsiyalar berish Fondga 186 ta mamlakat a'zo O'zbekiston ham.

Fond oliy organi bo'lib boshqaruvchilar kengashi hisoblanadi. U boshqaruvchilar va uning o'rinbosarlaridan tashkil topgan. Ular 5 yil muddatga saylanadi. Boshqaruvchilar va ularning o'rinbosarlari odatda moliya vazirlari yoki markaziy bank boshqaruvchilari bo'lishadi. Kengash bir yilda bir marta yig'iladi. Vaqtinchalik qo'mita 24 ta a'zodan iborat. Ular yiliga 3 marta majlislar o'tkazishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ruyxati:

1. Krugman P. R., Obstfeld M. Mejdunarodnaya ekonomika. Teoriya i politika: Uchebnik dlya vuzov /Per. s angl. pod red. V P.Kolesova, M.V.Kulakova. – M.: Piter, 2003. – 832 s.
2. Miklashevskaya N.A., Xolopov A.V. Mejdunarodnaya ekonomika. – M.: «Delo i Servis», 2008. – 352 s.
3. [Kumri Nomozova. Organizational and economic modeling of the system of interregional industrial cooperation as a control object. Proceedings of the 7th International Conference on Future Networks and Distributed Systems. 2023. – p. 333-343.](#)

4. [Kumri Isoyevna Nomozova. Problems of security of economic and ecological systems in the countries of the central Asian Region. International Conference on Next Generation Wired/Wireless Networking. 2023. – p. 177-195.](#)

5. [Kumri Nomozova. Evolyusiya teorii predprinimatelskogo riska v rabotax vidayushixsya uchenix proshlogo. Peredovaya ekonomika i pedagogicheskie texnologii. 2025. – c. 581-587.](#)

6. [Nomozova Qumri Isoevna. Tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liq risklarni sug'urta vositasida boshqarish usullari. Straxovoy rinok Uzbekistana. 2024. - 4-7 b.](#)

7. [Kumri Nomozova. Mikrostraxovanie kak innovatsionniy mexanizm upravleniya riskami malogo biznesa. Ekonomicheskoe razvitie i analiz, 2024. - s. 338-345.](#)

8. [Qumri Nomozova. Biznes risklarini sug'urtalash: zamonaviy sharoitlarda asosiy turlari va ularning xususiyatlari. Moliya va bank ishi. 2024. – 44-48 b.](#)

9. [Qumri Nomozova. Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. 2024.](#)

10. [Qumri Nomozova. O'zbekistonda tadbirkorlik tavakkalchiliklari sug'urtasini rivojlantirish istiqbollari. Straxovoy rinok Uzbekistana. 2024. – 7-10 b.](#)

11. Tomas A. Pugel, Piter X. Lindert Mejdunarodnaya ekonomika. – M.: Delo i Servis, 2003. – 800 s.

12. Glaser, F., Zimmermann, K., Haferkorn, M., Weber, M.C., & Siering, M. (2014, June 9–11). Bitcoin- asset or currency? Revealing users' hidden intentions [Conference session]. 22nd European Conference on Information Systems (pp. 1–10). ECIS, London, England.